

Dzīves vajadzību nodrošināšana personām pēc atbrīvošanās no ieslodzījuma

Laima Valpētere, Lolita Vilka

*Rīgas Stradiņa universitāte, Rehabilitācijas fakultāte,
Labklājības un sociālā darba katedra, Latvija*

Ievads. Ik gadu no ieslodzījuma vietām tiek atbrīvotas aptuveni 2000 personas. Latvijas Soduzpildes kodekss paredz visumā plašu resocializācijas pasākumu loku ieslodzījuma vietās, bet faktiski šie pasākumi ne vienmēr tiek realizēti profesionālu darbinieku vai finanšu līdzekļu trūkuma dēļ. Tas, kā personas pēc atbrīvošanās no ieslodzījuma spēj iekļauties sabiedrībā, lielā mērā ir atkarīgs no atbalsta mehānismiem un pakalpojumiem. Ja nav atbalsta patstāvīgas dzīves uzsākšanai, šīs personas nereti izdara atkārtotus pārkāpumus un atgriežas ieslodzījuma vietā.

Darba mērķis. Izpētīt, kā personas pēc atbrīvošanās no ieslodzījuma integrējas sabiedrībā un nodrošina dzīves vajadzības.

Metodes. Pētījumā tika izmantota datu sekundārā analīze, dziļās intervijas un anketēšana.

Rezultāti. Tika veikts kvalitatīvais pētījums, iesaistot personas, kuras ir atbrīvotas no ieslodzījuma un ir brīvībā vismaz gadu ($n = 11$), un speciālistus – ekspertus ($n = 21$). Dzīves vajadzību nodrošināšanas izpēte tika veikta, balstoties uz Alderferu ERG vajadzību teoriju. Respondenti – personas, kuras ir atbrīvotas no ieslodzījuma, – norādīja, ka viņi saskaras ar psihoemocionālām problēmām (stress, neizdošanās, sevis vainošana, bezspēcība, nenoteiktība, pretestība, grūtības pieņemt realitāti, grūtības mainīties). Atbildēs tika minētas arī finansiālās grūtības, atkarības, mājokļa problēmas, likumpārkāpumi, kā arī problēmu risināšanas prasmju trūkums. Savukārt eksperti min, ka personām pēc ieslodzījuma raksturīga bezmērķība un motivācijas trūkums, ir īpašas grūtības atrast darbu, personas pakļautas diskriminācijai, jo darba devēji negrib pieņemt personu, kurai ir noziedzīga pieredze. Pēc ekspertu domām, darba devējiem nav ticības, ka no ieslodzījuma atbrīvotās personas varētu mainīties, jo tās ir zaudējušas sociālās prasmes un iemaņas, ir mazkvalificētas, bieži vien atkarīgas un azartiskas, tām ir tendence vainot savos dzīves notikumos sabiedrību, kā arī tām ir pārākuma izjūta pār citiem cilvēkiem sabiedrībā. Eksperti domā, ka šīs personas prot veikli lietot juridiskos terminus un pārzina likumdošanu, bet tām ir zems informētības līmenis par dzīvi brīvībā un tās neprot dzīvot sabiedrībā. Citi pautuši viedokļi, ka pēc ilgstoša ieslodzījuma personas kļūst par “patērētājiem” un ir atkarīgi no dzīves ieslodzījumā.

Secinājumi. Personas pēc ieslodzījuma var raksturot dažādi, bieži raksturojumu nosaka personības identitāte, kā arī pastāvošās problēmas dzīvē. Personas pēc atbrīvošanās no ieslodzījuma vairākumā gadījumu izjūt vilšanos un dusmas par notikumiem pagātnē un tagadnē un uzskata, ka viņu dzīves vajadzības nav nodrošinātas. To kavē arī atbalsta mehānismu un pakalpojumu trūkums. Personām pēc ieslodzījuma visnozīmīgākās ir esamības vajadzības (dzīvesvieta / dzīves telpa un drošība) un piederības vajadzība (ģimene, grupas atbalsts, komunikācija). Lielākoties netiek nodrošinātas izaugsmes vajadzības (pašīstenošanās un pilnveidošanās, darbs), kas savukārt palielina atkārtota nozieguma izdarīšanas risku.

Personas pēc atbrīvošanās no ieslodzījuma netiek izdalītas kā īpaša sociālā riska grupa pakalpojumu saņemšanai, tāpēc tām pietrūkst atbalsta, ir ierobežoti vai neatbilstoši pakalpojumi. Šīs personas visbiežāk nav informētas par pieejamajiem pakalpojumiem. Minētais norāda, ka pirms atbrīvošanās no ieslodzījuma ar šīm personām ir nepieciešams veikt mērķtiecīgu sagatavošanās darbu dzīvei brīvībā.